

הישראליות היא לא אנחנו

גדי טאוב

קשה למעות ברוח הבוז - לישראלים, לשאיפותיהם, לתקוותיהם ולפחדיהם - המושבת מבין דפיו של עיתון "הארץ". גדי טאוב סבור כי בשונה מהאליטה הישנה והאינטליגנציה שלה, שביססה את תודעתה על שירות, כלומר נשיאה בעול בניין המדינה ומוסדותיה, האינטליגנציה החדשה מבססת את זהותה בהתנכרות לישראלים. על "הארץ" כפרויקט עליונות מגזרי

מחזקת עצמית של "הארץ", המדינה על שנייה פורמט העיתון. משרד פרסום מקאן אירוקסון

זירה המרכזית שבה מקיימת האינטליגנציה הישראלית את השיח הציבורי שלה היא עיתון "הארץ". זה עיתונה המובהק של השכבה האמידה והמשכילה בישראל. על כן, עיתון "הארץ", יותר מכל זירה אחרת, מסמל את חילופי האליטות בישראל ואת המעבר מתפישת עולם סוציאלי-דמוקרטי לתפישת עולם ניאו-ליברלי.

ההפרטה המסיבית, הקטנת המגזר הציבורי, חדירתו של ההון לפוליטיקה, התחזקות בית המשפט העליון, ההתקפה על האתוס המשותף, תפישת מושג הצדק באופן כמעט בלעדי מבעד לפרספקטיבה של זכויות הפרט, הנם מרכיבי השונים של השקפת העולם של האליטה החדשה. "הארץ", כזירת הדיון של האינטליגנציה, לא רק מייצג אותם אלא שימש כלי מרכזי בכיסוס ההגמוניה שלהם. בשונה מהאליטה הישנה והאינטליגנציה שלה, שביססה את תודעתה על שירות, כלומר נשיאה בעול בניין המדינה ומוסדותיה, האינטליגנציה החדשה מטפחת ריחוק מישראל ומן הישראליות. זו אליטה הרואה את עצמה כמורמת מעם לא משום שהיא מנהיגה את העם, אלא משום שהיא נבדלת מן ההמון הישראלי. ההתנכרות לישראלים היתה במידה רבה לבסיס הזהות של האליטה הזו ולמסד תחושת העליונות שלה. מעמדה של האינטליגנציה החדשה מוגדר על דרך הניגוד; הישראליות היא לא "אנחנו", ו"אנחנו" רחוקים ככל האפשר מן הישראליות.

העמדות השונות של עיתון "הארץ" – תמיכתו העקבית בהפרטה כלכלית, רצונו העז לבסס את הרשות השופטת כמעין שלטון-על מחוץ להישג ירו של ההליך הדמוקרטי, התקפתו על הלאומיות הישראלית אם בגרסת גרעון לוי ואם בגרסאות אנטי-ציוניות כגון אלו שכבשו את מדורי התרבות והספרים – נדמות כאילו הן מתקיימות בנפרד, אלא שלמעשה מדובר בפנים שונות של אותה השקפה עצמה.

יש לנו נטייה לזקוף תופעות אלו לחובת הפנייה מן הציבורי אל הפרטי. כאילו האליטה החדשה מאסה בעסקנות ציבורית ובחובה להתמסר לענייני ציבור, נעשתה אדישה לצורכי הכלל ופנתה לעסוק בספירה הפרטית: בקריירה, בכסף ובהתענגות על רמת חיים גבוהה. אבל לאמיתו של דבר האינטליגנציה החדשה לא הפסיקה להתעניין בפלל, ולא הפסיקה לעסוק בערכים, בצדק ובמדיניות. אלא שנרמה שהעיסוק הזה שינה כיוון. הוא נועד פחות לשנות את ישראל ויותר לשרטט קו מפריד בין ישראל לבין המעמד החדש הזה. המרחק הביקורתי החליף אמצעי ומטרה: לא המרחק הוא מכשיר לביקורת, אלא הביקורת היא דרך ליצור מרחק. העיסוק בפגמינו ובחטאינו הוא דרך להתנער מאיתנו.

תחושה נעימה של קוסמופוליטיות

הפילוסוף האמריקני-יהודי מייקל וולצר הבדיל פעם בין שני סוגי מבקרים חברתיים: אם החברה משולה לספינה, יש מבקרים הרואים את עצמם כחלק מצוות הספינה; הם תופשים את עצמם כנושאים באחריות לתיקונה ולכן אינם מרשים לעצמם לרדת ממנה. לעומתם, יש מבקרים המבקשים לרדת לסירת ההצלה ולצעוק משם לספינה שראוי לה שתטבע. שני סוגי המבקרים יכולים להיות נוקבים וחרिפים. אבל הראשון

מכוון לשינוי ולשיפור, והשני מכוון לניקיון מצפוננו. יש פיתוי בעמדה השנייה הזו, ורכים מתמקמים להם בסירות ההצלה הנוחות: באוניברסיטאות, בחברות היי-טק, בעיתונות; כולם מקצועות שמכובת העבודה שלהם היא במידה רבה בין-לאומית שמקיפה אותם בתחושה נעימה של קוסמופוליטיות. יש משהו מתעתע באופן שבו נאבקה האליטה החדשה לבסס את ההגמוניה שלה; בעודה תומכת במדיניות כלכלית ימנית, באקטיביזם שיפוטי שנועד להפקיע כוח פוליטי מידי ההליך הדמוקרטי – כלומר מידי הכנסת – ולהפקידו בידי שופטי בית המשפט העליון, ובעודה מטפחת רמת חיים בנוסח המעמדות העליונים במערב, היא תקפה את הסדר הסוציאלי-דמוקרטי בישראל בשם השוליים, בשמם של המודרים והאחרים. הסלידה מן הישראליות נוסחה כערעור על ההגמוניה של האליטה של מפא"י – שממילא כבר ירדה מן הבמה – בשמם של המוחלשים, בעיקר בני עדות המזרח והערבים. האליטיזם המתנכר החדש צייר את עצמו כאנטי-אליטיזם. ההתנכרות לישראליות ציירה את עצמה כמסיעת לקבוצות ולפרטים שדוכאו, וכמי שמצילה את תרבותם וזהותם מפני כפייה של זהות אחרת, מפני השטחה ומפני גיוס לאומי.

האינטליגנציה החדשה לא הפסיקה להתעניין בפלל, ולא הפסיקה לעסוק בערכים, בצדק ובמדיניות. אבל נדמה שהעיסוק הזה שינה כיוון. הוא נועד פחות לשנות את ישראל ויותר לשרטט קו מפריד בין ישראל לבין המעמד החדש הזה. המרחק הביקורתי החליף אמצעי ומטרה: לא המרחק הוא מכשיר לביקורת, אלא הביקורת היא דרך ליצור מרחק. העיסוק בפגמינו ובחטאינו הוא דרך להתנער מאיתנו

ככל שהדברים נוגעים לאינטרסים הממשיים של המדוכאים, היו וישנם היבטים בעמדות האליטה ההגמונית החדשה שייצגו לפחות חלק מן האינטרסים האלה. דאגתה של האליטה הניאו-ליברלית לזכויות האדם תחת הכיבוש הישראלי היא כנה, ולוותה בפעילות בעלת משמעות ובתחושת מחויבות. אמנם תהום עמוקה מפרידה בין החברה שעליה חולמים רוב הפלסטינים המצויים תחת הכיבוש לבין זו שהאליטה הישראלית רוצה לראות אותם מקימים – ואף על פי כן יש תמימות דעים לפחות בעניין הזה: ההתנגדות לכיבוש.

ספק אם אפשר לדבר על שיתוף כזה, ואפילו חלקי, בין האליטה החדשה לשוליים שבתוך החברה הישראלית היהודית. כאן עוד פחות ברור באיזה מובן האליטה החדשה מדברת, כפי שהיא מתיימרת לעשות, בשם אותם שוליים. הביקורת הרב-תרבותית של האליטה החדשה מייצגת אולי את מי שהיו בעבר חברים בקבוצות מודרות, ואחר-כך טיפסו בסולם החברתי והצטרפו לאליטה החדשה (הן מבחינה כלכלית והן מבחינת התרבות ואורח החיים המאפיין אליטות משכילות במערב), אבל קשה לראות איך עמדתה של האליטה הזאת מייצגת באיזשהו מובן את מי שבאמת נשארו בשוליים. ראשית, מבחינה כלכלית זוהי אליטה שנוצרה מתוך גידול הפערים הכלכליים והרחיבה אותם עוד, ובמובן הזה היא ודאי פגעה (ועדיין פוגעת) במי

המאמר הוא חלק ממסע ארוכה יותר מתוך ספרו של גדי טאוב "נגד בידודות", שיראה אור בקרוב בחוצות ידיעות ספרים

צילום: איל און

מערכת עיתון הארץ, רחי שוקו, תל אביב: מאסו לא רק בכיבוש, אלא בציונות בכלל

מן הצד התרבותי, ככל שמדובר בזהותם ובערכיהם של השוליים, דומה שאותה אליטה עצמה מגבירה את הנזק שהשקפתה הכלכלית יוצרת. בטפחה בוז לזהות המשותפת ובהטיפה – בשם הסובלנות והפלורליזם – לזהויות נפרדות, היא מחריפה את הבידוד של קבוצות השוליים והבידוד מאיים להנציח את המעמד השולי. החזרת עטרת ליושנן, פירושה בפועל הגבלה חמורה של המוביליות שקוראי "הארץ" וכותביה נהנים מפירותיה. בגרסאות הקיצוניות הצליל נעשה צורם מאוד. אינטלקטואלים שכל אורח חייהם מערבי לעילא מטיפים למזרחים בישראל לראות את עצמם כ"ערבים-יהודים". הם ממליצים על "ערביות" אנטי-מערבית בשביל אחרים, אבל לא בשביל עצמם. לגנרלים הפוסט-ציוניים של הרב-תרבותיות אין חיילים בקרב האוכלוסייה של יוצאי ארצות המזרח בישראל. האחרונים, שהם ציונים במובהק, אינם רוצים שיצילו אותם מציפורני הלאומיות היהודית. העובדה הזאת דוחקת את האינטלקטואלים הרב-תרבותיים המדברים בשמם למצב הלא-

שנמצא בשוליים. הפערים האלה בולטים, זועקים ממש, לאור העובדה שעמדותיו המוסריות והכלכליות של "הארץ" טובלות בתוך שלל מדורי "סגנון חיים" המניחים טעם מעודן כיון, מכוניות שטח, נסיעות לחו"ל, אופנה ומועדוני כושר. האנינות המוסרית, כמדומה, היא חלק מן האנינות בכלל, והמותרות היקרות הן חלק מובן מאליו מאורח החיים של הקוראים. איש אינו מעמיד פנים כמובן שלשוליים הממשיים של החברה הישראלית – עניים, מהגרים, ערבים, חרדים ואחרים – יש מה לחפש בין הכתבות על שלל מוצרי יוקרה, בין רוזי הבישול האיטלקי, או בין יודעי החזן של עולם העסקים המזוהים זה את זה מעל עמודי ה"דה מרקר". יחד, הגינוי המוסרי של ההיבטים הקולקטיביים של הקיום הישראלי והמותרות – אנינות הטעם ויפי הנפש – משרטטים את קווי הזהות שבאמצעותם מבקשת האליטה הזאת להרחיק את עצמה, להפריד את עצמה, מישראל שמחוצה לה. כלומר, היין הצרפתי מכאן והדיבורים על רב-תרבותיות מכאן, הם שני מופעים של אותה התברלות.

שוק חופשי ככל האפשר. במבט היסטורי ברור מדוע סדר היום של האליטה החדשה – החיבור בין מתקפה על האתוס המשותף לבין הימין הכלכלי – מצא לעצמו בית דווקא בין דפיו של עיתון "הארץ".

קולה של הבורגנות

האליטה החדשה הזאת היא צאצא של קבוצת שוליים מימי "היישוב": הבורגנות הגבוהה. בחברה שנשלטה על-ידי אתוס שוויוני וסוציאליסטי היה קולה של הבורגנות הגבוהה, קולו של האגף הפרוגרסיבי בציונים הכלליים, קול אופוזיציוני. אבל זו היתה אופוזיציה מבפנים. "הארץ" של אז, עיתונו של הימין הכלכלי והליברלי בנוסח האירופי, היה חלק מובהק מתוך המחנה הציוני. גרשום שוקן, עורכו ובעליו הסמכותי של העיתון ובתקופה מסוימת אף חבר כנסת מטעם המפלגה הפרוגרסיבית, ודאי היה ציוני. אבל חזונו הציוני הדגיש את

אחרי מלחמת ששת-הימים נוסף מרכיב חשוב לעמדתו של היומון, והוא ההתנגדות הנחרצת לכיבוש. מסיבה זו התחלנו לראות את "הארץ" כעיתון של "השמאל". אבל בפועל לא היה כאן שינוי, אלא המשך של אותה עמדה ליברלית של הימין מימי היישוב: "הארץ" התנגד לכיבוש מאותן סיבות שהתנגד לסוציאליזם ומאותן סיבות שבגללן חשד בלאומיות. הוא התנגד לכיבוש על סמך אותו אופק מוסרי המכיר כמעט רק בזכויות פרטיות

זכויותיהם של יחידים ואת כלכלת השוק החופשי. שני אלה נתפשו כשני מרכיביה של השקפת עולם אחת, קוהרנטית: ליברליזם. בישראל – ובניגוד לעולם המושגים האמריקאיים שאין בו שמאל של ממש – המונח היה ברור. ליברליזם הוא שם להשקפתו של הימין. "השמאל הליברלי" לפני שהיטשטשו מושגינו, אוקסימורון.

"הארץ" התנגד לסוציאליזם מצד אחד, והיה חשדן כלפי הלאומיות מצד שני, מאותן סיבות עצמן: הקולקטיביות נתפשה בעיניו כסכנה מתמדת לחירות הפרטית.

אחרי מלחמת ששת-הימים נוסף מרכיב חשוב לעמדתו של היומון, והוא ההתנגדות הנחרצת לכיבוש. מסיבה זו התחלנו לראות את "הארץ" כעיתון של "השמאל". אבל בפועל לא היה כאן שינוי, אלא המשך של אותה עמדה ליברלית של הימין מימי היישוב: "הארץ" התנגד לכיבוש מאותן סיבות שהתנגד לסוציאליזם ומאותן סיבות שבגללן חשד בלאומיות. הוא התנגד לכיבוש על סמך אותו אופק מוסרי המכיר כמעט רק בזכויות פרטיות. בתוך ההקשר של החלפת האליטה הסוציאליסטית המשרתת הישנה באליטה המפריטה המבססת את זהותה על התנכרות לישראלים, הוקצנו אותן מגמות ישנות. זו מהדרורה קיצונית ופשטנית של עמדת האגף הפרוגרסיבי בציונים הכלליים. זכויות הפרט נעשו לקוטב בלעדי והלאומיות מצטיירת באופן פשטני כשלילתן. הלאומיות, וזהות הקולקטיבית, עומדת מאחורי הכיבוש, מעודדת סולידריות המאיימת על

נוח שבו, כדרך אליטות יהירות, הם נאלצים לומר שתודעתם של המזרחים בישראל כוזבת, שכן הציונים שטפו את מוחם, ואילו הם, האינטלקטואלים, יודעים מה באמת אמורים לרצות המוני המזרחים בישראל. הבוז העמוק של "הארץ" למזרחים החליף צורה: בשנות החמישים בו "הארץ" במפורש למזרחיותם, והיום הוא בו לאותם אנשים על ציוניותם.

אבל היומרה לדבר בשם הערכים של השוליים היא אבסורדית לא רק מפני שהיא פוגעת באינטרס הכלכלי ובמוביליות של קבוצות השוליים. היא אבסורדית מפני שבמסווה של תשומת לב לשוליים, היא בעצם מטפחת את הסירוב לראות את תרבויות השוליים. בלבה של הביקורת הרבת-תרבותית שאימצה האליטה החדשה הזאת לא נמצא מבט אמיתי על השוליים. כשהאליטה הזו מביטה אל השוליים היא רואה בהם את עצמה: השוליים הם פלורליסטיים, קוסמופוליטיים, ליברלים, ומאמינים בשוויון בין המינים. פשוט משום שהאליטה בוחרת שוב ושוב להתכונן אך ורק בעצמה. בכך ניתן להיווכח כאשר נשווה את שטחי המאמרים המוקדשים ל"סגנון חיים" ולתרבות המתקיימת במרכז הארץ אל הנפח שתופסים הידיעות, המאמרים והכתבות העוסקים בכל מה שמתרחש בסקטורים אחרים.

בפועל, מה שנדמה כהתקפה על ההגמוניה בשם השוליים הוא במידה רבה אמצעי רטורי המביע את הסלידה של האליטה החדשה מן ההמון הישראלי שנראה לה גס ומכוער. גם כאן מה שנראה כמטרה הוא בעצם אמצעי; האליטה החדשה לא מתקיפה את האתוס המשותף כדי להגן על השוליים. להפך. "ההגנה" על תרבות השוליים היא האמצעי לדחיית האתוס המשותף. תפישת ישראל כמושגים האלה נעשית בסיס לעיצוב זהותה העצמית של אליטה כניגודם של הגסות, הלאומנות והפרובינציאליות שהיא מייחסת לישראל: על-ידי ההנגדה הזאת היא מבקשת להידמות למקבילותיה במערב אירופה ובארצות-הברית, לזהות את עצמה עם מה שנראה לה נאור ומעודכן, ולאמץ אורח חיים ההולם את המוביליות הגלובלית של המבוססים. לא במקרה נשיא בית המשפט העליון לשעבר, השופט אהרון ברק, היה ליקירה של האליטה במתכונתה החדשה הניאו-ליברלית. ברק פיתח משנה ולפיה מה שמכונה "ערכיה" של הדמוקרטיה (בפועל: ליברליזם במונח הצר) יהיה מוגן באמת רק אם תהפוך האליטה הנאורה – המילה היא שלו – לסמכות-על במבנה השלטון הישראלי. ביצורו של בית המשפט העליון מפני ההליך הדמוקרטי הפך למטרה מודעת של האליטה החדשה, מפני שהיא ראתה בבית המשפט ביטוי לתפישתה שהיא-היא זו הזכאית לפסוק בכל עניין מוסרי ופוליטי. ההנחה שאפשר להגן לאורך זמן על זכויות הפרט מתוך ניתוק מ – ואפילו התקפה על – ההליך הדמוקרטי סובלת מקוצר ראייה חמור. אבל מה שבלט אף מעל לקוצר הראייה הזה, ומעבר לוויכוח על האפשרות להבטיח את יציבותם של ערכים ליברליים "מלמעלה" בלבד, הוא הבוז שהאליטה הזו רוחשת לישראלים. הדבר התבטא בעוצמה בהתגייסות הלא מידתית – אם אפשר להתבטא כך – של עיתון "הארץ" נגד כל ניסיון להציב גבולות לאקטיביזם השיפוטי.

ההבדל בין האליטה הישנה, שיהירותה התבטאה בשאיפתה לחנך את ההמונים ושכוחה התבסס על בחירות, לבין האליטה החדשה, שיהירותה מתבטאת בשאיפתה להתרחק מן ההמונים ושכוחה מתבצר מחוץ להישג ידן של הבחירות, בולט אפוא. ניתן לאפיין אותו, בסופו של חשבון, על-פי שני פרמטרים והקשר ביניהם: האליטה הישנה ביקשה לחזק את הסולידריות באמצעות אתוס משותף ולצמצם את הפערים הכלכליים; האליטה החדשה מבקשת לפרק את האתוס המשותף ולהנהיג

קיימת אפשרות להפגיש את אשכול עם ב. ג.

באם עשרת אלפים אורחי המדינה ידרשו זאת בכתב.

אני מבקש מכל אורח הרוצה בפגישה זו לשלוח מכתב עם פירוט נמוקיו לכתובת:

יעקב חלפון, ת.ד. 171 באר שבע

תוחלך הממשלה הכושלת

בממשלת אחד לאומי בטרם נאחר המועד

איש א.ת. א. לשעבר

אנו החתומים מטה, שאין בינינו כל קשר מפלגתי, מאמינים כי טובת העם במאבקו הנוכחי מחייבת הקמת ממשלת חרום

על בסיס אחד לאומי.

החותמים:

<p>קפלן יעקב, תש"ן
קונדה נחום, עורך דין
ד"ר קרויזניק נחמיה, רואה
קסחי יגאל, תש"ן
רביקוביץ דליה, משרות
רובנר יעקב, מנהל חברת
רפפורט קלמן, תש"ן
רזון בנימין, מנהל חברת
רוטלוי דוד, עורך דין
רויאל עובדיה, עורך דין
שרון נחמן, תש"ן
שרון אלכס, מנהל
שפונט ראובן, מנהל שיווק
טמר יצחק, רואה חשבון
טטרן יוסף
עניידר צבי, עורך דין
טוהם ירחמיאל, יחסות
שבטצ'ן אלכס
שמדיט שמואל, רואה חשבון
טרייבלי אליזה, מנהל מפעל</p> | <p>נאמן אביבה ואברהם, עובדי דין
נבילונסקי נתן
סלוביץ נחום, רואה חשבון
סבירסקי צבי, קבלן
סטרוכלביץ משה, עורך דין
עזיז יוסף, עורך דין
פלוטקין יצחק, תש"ן
פלדמן אהרן, תש"ן
פלמיין יחזקאל, רואה חשבון
פרל נחמן, יחסות
פרנקס אריה, משרות
פוקלסטיין יחזקאל
פיינר אברהם, תש"ן
פרידמן דן, עורך דין
מרדכי טאיר צוקר, תש"ן
יונה צוקר, עורך דין
קרויזניק ישראל
קרויזניק משה, עורך דין
קובמן משה, אדריכל
קפף אריה, יחסות</p> | <p>טברסקי אברהם, מנהל
טנבר אברהם, מנהל
טאומן אלי, אדריכל
יבנאלי משה, מנהל
ירון מנחם, אדריכל
יפה צבי, עורך דין
כרמי רם, אדריכל
כהן דוד, עורך דין
כספי רם, עורך דין
לאוטמן דוד, תש"ן
מאיר מרסין, נקאי
מורדיץ משה, נקאי
מיתקי אהרן, יחסי ציבור
מורדיץ יצחק, מנהל כללי חברת "יבטל"
מלך יעקב, עורך דין
מרטליס הנדס, עורך דין
מאירי שלמה, רואה חשבון
מוריצ יצחק, עורך דין
נאנאל עוזי תש"ן
נחור בועז, עורך דין
נלעבאנוס משה, יחסות
נאמן מויכאל, מנהל חברת</p> | <p>גרשטיין יונה, מנהל חברת
גרשטיין אליעזר, עורך דין
גרשטיין יוסף, מנהל כללי
גרשטיין משה, רואה חשבון
גרשטיין חיים, מנהל כללי
ד"ר הובר חיים, נקאי
הרץ אברהם, קבלן
המלס קורט, קבלן
וונטס יצחק, מנהל חברת
ורד יחזקאל, עורך דין
ד"ר סלומון זולף, עורך דין
ויתקין מיכה, עורך דין
וונברג ברוך, שותף נשיות
וקסלר יהודה, קבלן
וולסון רחמי, עורך דין
זרסקי יעקב, שותף
זרעוני עוזר
טע אלכסנדר, עורך דין
טנבר אביבה, משרות
טייביר זאב, מנהל חברת
טוקטילי אבינועם, מנהל חברת בטוח
טורג אליעזר, רואה חשבון</p> | <p>אויקסון צבי, ישיבת התאחדות הציונים
אלון שפחה, מנהל חברת
אלטן שמואל, מנהל חברת
אמטון דוד, משרות
אבינל אמנון, קבלן
אחיוני דוד
אידלמן שמואל, מנהל
בארי יודית, עורך דין
בגרי אנדרט, עורך דין
בן-טורג דוד, מנהל
בלס אברהם, מנהל מפעל
ברגשטיין כהן מרים, חקלאית-סופרת
ברגשטיין נחום, מנהל חברת
ברודיא ברך, רואה חשבון
בירדמן חגיגה, עסקי נשיות
ברגשטיין ארי, משרות
גרויזניק זאב, מנהל כללי "אסא"
ד"ר גולדברג אמנון, עורך דין
גולדמן שמואל, מנהל מפעל
ויתן יעקב, עורך דין
נבילוס אריה, קבלן (יחסות)</p> |
|---|--|--|--|---|

ההבדל בין האליטה הישנה, שהירותה התבטאה בשאיפתה לחנך את ההמונים ושכוחה התבסס על בחירות, לבין האליטה החדשה, שהירותה מתבטאת בשאיפתה להתרחק מן ההמונים ושכוחה מתבצר מחוץ להישג ידן של הבחירות

הדמוקרטיה וליברלית "באמת". עם הטיעון שמאחורי עמדות כאלה אפשר וצריך להתווכח, תיאורטית וגם פוליטית. מבחינת תפישת הדמוקרטיה פירושו בעצם שכל מדינת לאום שיש בה מיעוט לאומי צריכה לוותר על אופיה הלאומי. מבחינה פוליטית הרעיון הזה גרוע עוד יותר: בפועל הוא לא יוביל למדינה ליברלית טהורה (מדינות כאלה יש רק בספרים), אלא ללבנון שנייה, ולשפיכות דמים מתמשכת.

אבל לאמיתו של דבר, כוחה של העמדה הזאת איננו בטעיונים. כאן דווקא חולשתה. כוחה נובע מהלך נפש שניכר בעיתון, ושדוגמה בהירה שלו הופיעה בסמוך למאמרו של שוקן, גם היא להגלל יום העצמאות ה-59 של מדינת ישראל: מאמרו של גרעון לוי "האם אתלה את הדגל?" ("הארץ", 22.4.07). "איך אוכל", שאל לוי, "לתלות בביתי את הדגל שתלוי על בתי ההתנחלות היהודית בלב חברון, שגירשה קרוב ל-20 אלף תושבים מבתיהם?" לוי לא יתלה את הדגל. הוא אינו מבקש להיאבק עם המתנחלים על הדגל ומשמעותו, כלומר על עיצוב משמעותם של סמלי המדינה היהודיים, אלא מסכים למסור את

ההפרטה, מגבירה את חוסר הסובלנות כלפי מיעוטים ומכפיפה את חירותם של פרטים. שתי הנשמות של העיתון – ההפרטה נוסח נחמיה שטרסלר מצד אחד והסלידה מישראל נוסח גרעון לוי או מדורו של בני ציפר – נראים אולי מנותקים, אבל הם יונקים מאותו מקור ליברלי ישן.

אלא שההקצנה הופכת מעניין של מינון לעניין של מהות. מה שהיה אצל שוקן הזקן ביקורת שביקשה להבריאה את החברה הישראלית, הפך בסוף המאה העשרים לביקורת המבקשת לפרק את החברה הזו ולהתנכר לה.

ימים אחדים לפני יום העצמאות ה-59 של מדינת ישראל פרסם עמוס שוקן, המו"ל והבעלים הנוכחי של "הארץ", מאמר שקרא להחלפת ההמנון הלאומי, משום שאורחי ישראל הערבים לא יוכלו להזהרות לעולם עם מילות "התקווה" (עמוס שוקן, "לקראת 60 השנים הבאות", "הארץ", 19.4.2007). הטיעון התמקד בהמנון, אבל הוא אינו מוגבל, כמובן, לסוגיה הזאת. אם ההיגיון הוא זה, אז ברור שאופיה של ישראל כמדינה יהודית הוא שצריך להתבטל כדי שהמדינה תהפוך – כך הטיעון –

הדגל לידיהם, ומסתפק בהתרחקות ממנו.

הרוח שנושבת מן העיתון יונקת יותר מהתחושה שלוי מבטא מאשר מן הנימוקים שעמוס שוקן מעלה. הסדר, כך נדמה, היה כזה: שנים ארוכות שבהן ארצם פועלת בשטחים בניגוד למצפונם המאיסו על רבים מן הישראלים את מדינתם, והם פנו לשפוך את התינוק הציוני יחד עם מי הכיבוש. הם נכנעו ללא קרב של ממש לעמדת המתנחלים והימין המדיני, שגרסה שההתנחלות אינה אלא המשך של הציונות, ומאסו לא רק בכיבוש, אלא בציונות בכלל. רק אחר כך באו גם הטיעון והמסקנה, שבעצם לא יאה לה למדינה היהודית להתקיים. זוהי עמדת המבקר היורד לסירת ההצלה ודורש מן הספינה לשלם על חטאיה בטביעה.

הלך הנפש המתנכר הזה אינו עמדה אחידה, ויש לו מתנגדים (חריפים יותר וחריפים פחות) גם בתוך העיתון עצמו. חנוך מרמרי, לשעבר עורך "הארץ", החל להסתייג מן הקו המתנכר של העיתון בימי אינתיפאדת אל אקצא, ויורשו, דייוויד לנדאו, ביקש, ובמידת-מה הצליח, למתן חלק מהלכי הרוח האנטי-ציוניים המנשבים במערכת (הדברים בלטו בעיקר בסיקור מלחמת לבנון השנייה, וניכרו גם במאמרי המערכת). ואף על פי כן, קשה לטעות ברוח הבזו הזאת – לישראלים, לשאיפותיהם, לתקוותיהם ולפחדיהם – המנשבת מבין דפיו הגדולים של "הארץ".

אחד הגילויים המובהקים של הרוח הזאת איננו בעמדה שהעיתון אימץ, אלא בעמדה קיצונית יותר שהוא נתן לה במה רחבה מעבר לכל פרופורציה; העמדה האנטי-ציונית המכונה "פוסט-ציונות". "הארץ" דחף וקידם את העמדה הזאת בעקביות, וחתר בהתמדה לשוות חזות מכובדת לדה-לגיטימציה (גם בצורתיה נמוכות המצח ביותר) של זכותם של היהודים להגדרה עצמית. קודם חזות מכובדת, אחר-כך מרכזיות. העמדה הפוסט-ציונית, על ניגודיה הפשוטים, על דלות המחקר שעליו היא נשענת וריבוי הרטוריקה שהיא מטפחת במקומו, לא היתה זוכה ליחס הרציני שהיא מקבלת לולא ההטיה השיטתית לטובתה בעיתון של האינטליגנציה. בלי שום פרופורציה למשקלה הסגולי במחקר ההיסטורי, הספרותי והסוציולוגי (שלא לדבר על משקלה הפוליטי – אין חברי כנסת לא-ציונים מחוץ למפלגות הערביות), היא זכתה לבכורה, לעתים נדמה למעין בלעדיות, במדורי התבובות של "הארץ". האנטי-ציונים סוקרים זה את ספריו של זה, שבים ומתפעלים זה ממסקנות מחקריו של זה, מהנהנים בכובד ראש נוכח ה"רדיקליות" של עצמם.

תרבות וספרות, "קוריוז"

המדור "תרבות וספרות" היה קיצוני בעניין זה, ונעשה קיצוני יותר עם השנים. בעריכתו של בני ציפר הקו האנטי-ציוני, והקליקאיות שהתלוותה אליו, נעשו בוטים כל כך, עד שהמדור הידרדר בהדרגה ממעמדו הרם פפורום הרציני בה"א הידיעה לדיון בספרות והגות, למעמד של קוריוז. השקיעה הזאת איננה כמובן רק ביטוי לצרות האידיאולוגיה, אלא גם לירידה הכללית יותר ברמה תחת שרביט העורך של ציפר. אבל שני אלה, הירידה ברמה וצרות הפרספקטיבה האידיאולוגית, אינם לגמרי מנותקים: המגמתיות גם הורידה את הסטנדרטים של הדיון. במוסף "ספרים" הסיפור היה אחר, מפני שעורכו הראשון, מיכאל הנדלזלץ, אינו איש אידיאולוגי בעצמו, והוא נתן מקום לא פרופורציוני לעמדות האנטי-ציוניות אולי משום

שאלה נראו לו אז אופנתיות. יורשו, דרור משעני, הוא כבר חבר מובהק בקליקה הפוסט-ציונית, ויש טעם להניח שעמדתו לא נעלמה מעיני ממניו (ויש טעם גם לציין שבפועל משעני כעורך התברר כפלורליסטי הרבה יותר מן המקובל בחוגים האלה, פלורליסטי עד כדי כך שיתכן שהסב אכזבה למי שמינו אותו. מה יעשה יורשו עוד מוקדם לומר). למדורי סקירת ספרים יש משקל עצום, ו"הארץ" מקדיש להם יותר מקום מכל עיתון אחר בישראל. מדורים כאלה הם החלון של רוב הקוראים אל הספרות היפה וספרות העיון. רוב הקוראים מגיעים רק לספרים מעטים, ולכן סקירות עושות שירות חשוב לציבור הקורא: הן מספקות תמונה של מה שמתרחש ברפובליקה הספרותית. "הארץ" לא נותן תמונה כזאת. בהיעדר כל פורום אחר המתיימר לסקר את התחום באופן כללי, פורום פופולרי יחסית שכלל האינטליגנציה שותף לו, לא יהיה זה מוגזם לומר שהעיתון מועל בתפקידו הציבורי: בפועל הוא מונע דיון, וכופה על החלק הזה של הספירה הציבורית תמונה מוטה, קיצונית, פשטנית ודוגמטית. רבים מן הסטורנטים שלנו מגיעים אחר כך עם התמונה הזאת לאוניברסיטאות. העולם נראה לרבים מהם כניתן להסבר כמונחי קונספירציה פשוטים, לפענוח מלא בכמה אבחות

שוקן הזקן היה ציוני. הוא בהחלט ראה את עצמו כחלק מצוות הספינה, וגם כאשר ביקר את הממשלה ומדיניותה באופן נוקב, הוא עשה זאת בשם חזון ליברלי על-אודות האופי הרצוי של המדינה היהודית, לא מתוך התנכרות לה. הוא האמין בכל לב שעיתונות עצמאית, פלורליסטית וביקורתית הכרחית לבריאותה של הדמוקרטיה

קלות של "דקונסטרוקציה", ונדמה להם שאפשר להתנהל בו מוסרית ופוליטית באמצעות קצת ציניות ומצפן ערכי – אם יורשה לי לאמץ מן הז'רגון הזה עצמו – בינארי. מעל הכול, בעולם מסובך, מבלבל, בתוך סכסוך ארוך-שנים, רווי-דם ומייאש, קל להם מאוד להתפתות לעמדה מתנכרת שמתהדרת בתואר "רדיקליות": היא מבודדת אותם מן הכאוס, מאפשרת להם לראות את עצמם בנפרד מסביבתם, ונותנת להם צידוק אידיאולוגי לאורח חיים יאפי שבו קצת צדקנות – תחליף קל לשאיפה לצדק – פותרת את כל המבוכות המוסריות. במיוחד אצל צעירים; הלוך הרוח הזה מטפח ציניות במקום שבו יכול היה להיות אידיאליזם.

לאן ילך "הארץ" מכאן מוקדם לומר. אנשים מרכזיים במערכת התחלפו – עורך העיתון, עורכת מדור גלריה, עורך מוסף ספרים ואחרים – ויעבור זמן עד שנעמוד על כוונותיהם. דומה שהמגמה המסחרית – שמרכזיותו של "דה מרקר" מייצגת – הולכת ומשתלטת על העיתון, והעיתון כולו נעשה פחות אידיאולוגי. מרקסיסטים ודאי היו אומרים שעתה, משוהשלמה השתלטותה של האליטה המפריטה, שוב אין צורך במיליטנטיות אידיאולוגית ואפשר לקבל חברה צרכנית, אינדיבידואליסטית, נהנתנית ופסיבית, כדבר מובן מאליה. ספק אם הדברים אכן הגיעו עד כדי כך. אבל קשה להטיל ספק בכך שהמעמד שאותו מייצג "הארץ" כבש את מקומה של ההגמוניה הישנה. תרומתו של "הארץ" לעליית האליטה המפריטה והמתנכרת הזו במקומה של האליטה המשרתת הישנה היתה ועודה מכריעה. ♦